

Pigmentanalys på kyrklig konst

Pigmentanalys på Västernorrlands museums samling av kyrklig konst

Lennart Kristiansson

2021 11 04

Dnr 2021/190

Rapportnummer 2021:18

**VÄSTER
NORRLANDS
MUSEUM**

Innehåll

1. Inledning	3
2. Bakgrund.....	4
3. Pigment	5
4. Pigmentanalys	10
4.1 Anundsjö kyrka	10
4.2 Bjärträ kyrka	12
4.3 Edsele kyrka	16
4.4 Gudmundrå	19
4.5 Härnösands domkyrka	21
4.6 Hässjö kyrka.....	23
4.7 Långsele kyrka	27
4.8 Marviksgrunnans kapell.....	29
4.9 Multrä kyrka	31
4.10 Njurunda kyrka	35
4.11 Resele kyrka	38
4.12 Skogs kyrka	40
4.13 Sköns kyrka	45
4.14 Sånga kyrka	47
4.15 Sättna kyrka	51
4.16 Ullångers kyrka	56
4.17 Vibyggerå kyrka	58
4.18 Ådals-Lidens kyrka	62
5. Resultat	64
6. Litteratur och källor	65

1. Inledning

Västernorrlands museum fick 1995 en konserveringsverksamhet i egen regi med nya tjänster och en ändamålsenlig konserveringsateljé för sina samlingar och efter hand också för uppdragsverksamhet. Genom generösa bidrag från Kempestiftelserna och Konung Gustav VI Adolfs fond för svensk kultur på sammanlagt 400 000 SEK kunde konserveringen år 2002 utrustats med två polarisationsmikroskop för färgarkeologiska undersökningar och identifiering av pigment.

Ett bidrag från Björkå AB fornminnesfond har gjort det möjligt att genomföra ett mindre forskningsprojekt på Västernorrlands museums samling av kyrklig konst. På grund av pandemin så utfördes projektet under hösten 2021.

De flesta föremålen i den kyrkliga samlingen är konserverade och dokumenterade i rapporter. Endast ett fåtal föremål är retuscherade vilket är ovanligt både i kyrkor och i museisamlingar, detta gör dem lämpliga för pigmentanalys eftersom proven inte blir förvanskade av senare tillägg. I konserveringsrapporter är pigmenten endast identifierade okulärt, genom jämförelse med kända pigment målade på träplattor. Detta ger en osäker identifiering eftersom olika pigment kan ha liknande kulör. I mikroskopet för genomfallande ljus kan pigment skiljas åt genom form och storlek på pigmentkornen, genom fastställande av ljusbrytningsindex, hur pigmenten förändras i olika filter och i polariserat ljus.

När pigment identifierats i analysmikroskop blir slutsatsen fastslagen på en vetenskaplig nivå som blir en viktig pusselbit i museets kunskapsuppbyggnad och dokumentation av samlingen.

Under min utbildning på Göteborgs Universitet, konservatorslinjen, 1985-89 var Ole Ingolf Jensen min lärare i pigment och analys. 1996 skrev han *Optical Identification of Pigments*. 2002 gick jag en kurs i pigmentanalys hos Peter & Ann Mactaggart i Sommerset, Storbritannien och deras *A Pigment Microscopist's Notebook* innehåller bland annat flödesschema/nycklar för analys av pigment. Båda dessa skrifter har används flitigt under projektet.

Härnösand 2021-11-04

Lennart Kristiansson

konservator

2. Bakgrund

SAMLINGEN AV KYRKLIG KONST, KORT HISTORIK

I början av 1900-talet uppmärksammades den kyrkliga konsten i Sverige med en rad stora utställningar; Strängnäs 1910, Östersund 1911, Härnösand 1912, Hudiksvall och Kalmar 1913 samt Malmö 1914. Utställningskatalogen i Härnösand omfattade 556 föremål och omkring 300 av dessa deponerades på Västernorrlands museum efter att utställningen avslutats. 1926 tillkom ett trettital föremål från Härnösands domkyrka, fler föremål har tillkommit och ett hundratal har även återlämnats till församlingarna.

Till en början förvarades föremålen i Landstadshuset vid Härnösands torg och från 1932 i friluftsmuseets byggnader, till största delen utställda på Murbergskyrkans vind. 1995-96 flyttades samlingen till klimatstyrda magasin i den nya museibyggnaden.

Samlingen har sin tyngdpunkt på träskulpturer och bemålade inventarier i trä, men rymmer även metallföremål som takkronor och rökelsekar och textilier som mässhakar och kollekthåvar. Bland exempel på romansk stil finns Madonnaskulpturer och krucifix från 1200-talet. Den största delen av samlingen hör till den gotiska stilperioden, med betoning på tiden 1490-1527 och består av träskulpturer, helgonskåp och altarskåp från norrländska verkstäder. Från tiden efter reformationen finns altaruppsatser, predikstolar, timglas, pyramider, dopfuntar och delar av bänkinredningar och korskrank. Förutom depositioner består den kyrkliga samlingen också av föremål som tillhör museisamlingen; skulpturer och föremål från Ulvöns gamla kapell, altarskåpet från Multrä kyrka och altaruppsats från Edsele kyrka. Depositionernas inventarienummer har prefixet D och museisamlingen M.

ANALYSMETOD

Färgprover togs från föremålen med en skalpell. Bindemedlet i färgen löstes upp med en blandning av kemikalierna: 4 delar etylmetylketon, 1 del diacetonalkohol och 1 del etoxystylacetat. Pigmentkornen överfördes till ett objektglas och göts in under ett täckglas med "Cargille Meltmount" som har ljusbrytningsindex 1,66. Pigmenten analyserades i 400 gångers förstoring med transmittat ljus i polarisationsmikroskop.

Med isotropiska pigment menas pigment som släcks ut helt vid korsade polarisationsfilter. Chelsea filter används för att skilja olika blå pigment åt.

**VÄSTER
NORRLANDS
MUSEUM**

PRIORITERING

Samlingen av kyrklig konst är omfattande och projektiden är satt till två månader. De föremål som är konserverade och där en okulär besiktning är gjord kommer att prioriteras. Det är av intresse att se hur väl den okulära besiktningen stämmer med analysen i mikroskop, detta gäller främst det medeltida materialet. Det är också av intresse att analysera pigment på föremål från tiden efter reformationen som inte har fastställts okulärt av kunskapsbrist eller osäkerhet. Av de 30 kyrkor från länet som har bemålade föremål i den kyrkliga samlingen har 41 pigment på 24 föremål från 18 kyrkor analyserats.

De flesta föremålsbilder är tagna av Samir Hussein. Där inte annat anges är fotografierna av författaren.

Pigmentproverna kommer att förvaras i Västernorrlands museum i det kyrkliga magasinet. Rapporten kommer att läggas ut på museets hemsida under Björkå AB Fornminnesfond, rapporter.

3. Pigment

FÄRG

Färg består av pigment (färgstoff) eller färgämne (utfällt på ett substrat), bindemedel och lösningsmedel. Färgen torkar när lösningsmedlet avdunstar. Färg kan också innehålla fyllnadsmedel, för att dryga ut pigmentet och andra tillsatser som till exempel sickativ för att påskynda torkning.

EN KORT BESKRIVNING AV DE VANLIGASTE PIGMENTEN

Pigmenten har olika ursprung; jordfärger som är renad jord, organiska färgämnen från växt- och djurriket, mineraliska pigment i form av krossade bergkristaller och syntetiskt framställda pigment. De syntetiskt framställda pigmenten tillverkas genom bränning, fällningsreaktioner eller genom att metallplåtar påverkades med bl a syror. En förvirrande omständighet är att ett pigment kan ha flera olika namn.

MEDELTIDENS PIGMENT

Av de blå färgerna dominerade Lapis lazuli under 1100-talet, en halvädalsten som även benämns ultramarin på grund av sitt ursprung, "bortom havet", från Afghanistan. Under 1200-talet ersattes Lapis lazuli av azurit också det ett mineraliskt pigment. Lapis lazuli målades i olja men azurit målades i lim oftast på en svart undermålning. Andra blå pigment var indigo, från en ostindisk ärtväxt. Smalt, ett koboltglas, började användas under 1400-talets slut.

De gröna pigmenten var grönjod, malakit och kopparresinat. Grönjod är ett marint sediment och malakit är ett mineraliskt pigment. Kopparresinat framställs genom att en kopparplåt påverkas av ättika, korrosionen som bildas blandas med en harts. Grönjod och malakit användes till undermålning för kopparresinat.

Blymönja användes som undermålning till cinnober, i ett tredje skikt laserades krapplack över. Cinnober var ursprungligen ett mineraliskt pigment som man redan under medeltiden började tillverka syntetiskt. Krapplack är ett organiskt färgämne från krapprotten. Caput mortuum, en mörkröd järnoxid, målades ofta i lim på altarskåpens utsidor, den ljusare järnoxiden kallas engelskt rött. Röd ockra är ett av de äldsta pigmenten men inte så flitigt använd på kyrklig konst. Bruna färger utgjordes i huvudsak av jordfärger som umbra och terror.

De gula pigmenten var förutom jordfärgen guldockra det syntetiskt framställda blytenngult och de mineraliska arseniksulfiderna realgar och auripigment. Gula pigment användes inte så ofta eftersom de gav en dålig kontrast till de dominerande förgyllningarna.

De svarta pigmenten var kolföreningar som träkol och kimrök eller brända ben som bensvart och äkta elfenbensvart. De vita pigmenten bestod av blyvitt i oljefärg, krita i limfärg och grunderingar och kalciumkarbonat i kalkfärg.

Från vänster: pigmentet azurit, mineralet azurit, azurit uppmålad i limfärg på svart undermålning, lapis lazuli uppmålat i linolja, mineralet lapis lazuli och pigmentet lapis lazuli, smalt uppmålat i linolja och pigmentet smalt.

Från vänster: malakit uppmålat i linolja, mineralet malakit och pigmentet malakit, en kopparplåt i glasflaska med en bomullstuss med ättika orsakar korrosionen kopparacetat, kopparacetat i harts (kopparresinat) uppmålat.

Från vänster: cinnobar riven i linolja förvarad i ett musselskal, cinnobar uppmålad i linolja, pigmentet cinnobar och mineralet cinnobar.

Från vänster: pigmentet blymönja, torkade dräktiga sköldlushonor som används för att framställa det organiska pigmentet koschenill, krapplack riven i linolja förvarad i ett musselskal, krappröt och

pigmentet krapp.

Från vänster: auripigment uppmålat i linolja, auripigment, mineralet realgar, pigmentet realgar, två glasburkar med pigmentet ockra, blytenngult uppmålat i linolja, pigmentet blytenngult.

SJUTTONHUNDRATALETS PIGMENT

På 1700-talet kom de nya pigmenten neapelgult och preussiskt blått. Preussiskt blått var det första billiga blå pigmentet.

ARTONHUNDRATALETS PIGMENT

På 1800-talet utvecklades den kemiska industri som resulterade i en rad nya pigment: ultramarinblått, koboltblått och coelinblått och röda, gula och gröna pigment baserade på krom-, zink-, kadium- och kobolt.

NITTIONHUNDRATALETS PIGMENT

Omkring 1920 kom titanvitt. Under detta århundrade utvecklades cirka 40 000 pigment av dessa används cirka 2000.

4. Pigmentanalys

4.1 Anundsjö kyrka

Altarskåp

Foto Samir Hussein, Västernorrlands museum.

INVENTARIENUMMER

D60, deponerad på Västernorrlands museum

DATERING

1500-talets första fjärdedel

BESKRIVNING

Altarskåp med skulpturerna: S Dorotea, S Margareta, Skyddsmantelmadonna, kvinnligt helgon och apostel. Skåp med genombrutet masverk upptill. Ryggstycket är nytt och dörrar saknas. Ramverkets framkant är rött med ett schablonerat mönster och grönt hålkärl.

OKULÄR BESIKTNING

Ur konserveringsrapport 2013, Dnr 2009/197, S Margareta:

”Karnationen är ljus med kinder och haka tonade i rosa. Munnen är röd. Iris är grå med svarta kanter och svart pupill. Ögonbryn och ögonfransar är gula. Håret har

ristningar i grunderingen, undermålning i blymönja, förgyllt med matt oljeförgyllning med bladguld och överlaserat med brunt. Kronan och mantelns utsida är förgyllt med polerat bladguld på rosa bolus. Mantelns foder är blått ton som azurit i limfärg på svart undermålning. Boken och tunikan är röda, ton som cinnober och skärpet är förgyllt. Draken är grågrön, med svarta markeringar.”

ANALYS AV PIGMENT

Färgprov togs från S Margareta, nertill på tunikan på höger sida.

Partiklarnas färg: röd, några transparanta

Ljusbrytningsindex: större än 1,66

Anisotropisk, parallell utsläckning

Slutsats: naturlig cinnober och kvarts

Färgprov togs från S Margareta, nertill på manteln foder, på höger sida.

Partiklarnas färg: blå

Partiklarnas form: oregelbundna och transparanta

Ljusbrytningsindex: större än 1,66

Anisotropisk, parallell utsläckning

Chelsea filter: mörkare blå

Slutsats: azurit

Färgprov togs från S Margareta, nertill på drakens undersida, undermålning

Partiklarnas färg: gul

Partiklarnas form:

Ljusbrytningsindex: större än 1,66

Anisotropisk
Slutsats: ingen säker slutsats

4.2 Bjärträ kyrka

Dopfunt

Foto Samir Hussein, Västernorrlands museum

INVENTARIENUMMER
D103

DATERING
1680-1710

BESKRIVNING

Dopfunten är uppbyggd runt det svarvade skaftet. Fot och cuppa består av lister sammanfogade med trädymplingar. På funtens fot saknas tre listdelar.

OKULÄR BESKRIVNING

Konserveringsrapport 1997, Dnr 154-97 . Dock ingen beskrivning av pigment.

ANALYS AV PIGMENT

Färgprov togs från foten

Partiklarnas färg: ljusblå

Partiklarnas form: mycket små partiklar

Ljusbrytningsindex: större än 1,66

Brunaktig med Chelsea filter

Anisotropisk

Slutsats: indigo

Läktarbröstvörn

Foto Samir Hussein, Västernorrlands museum

INVENTARIENUMMER

D 193 a

DATERING

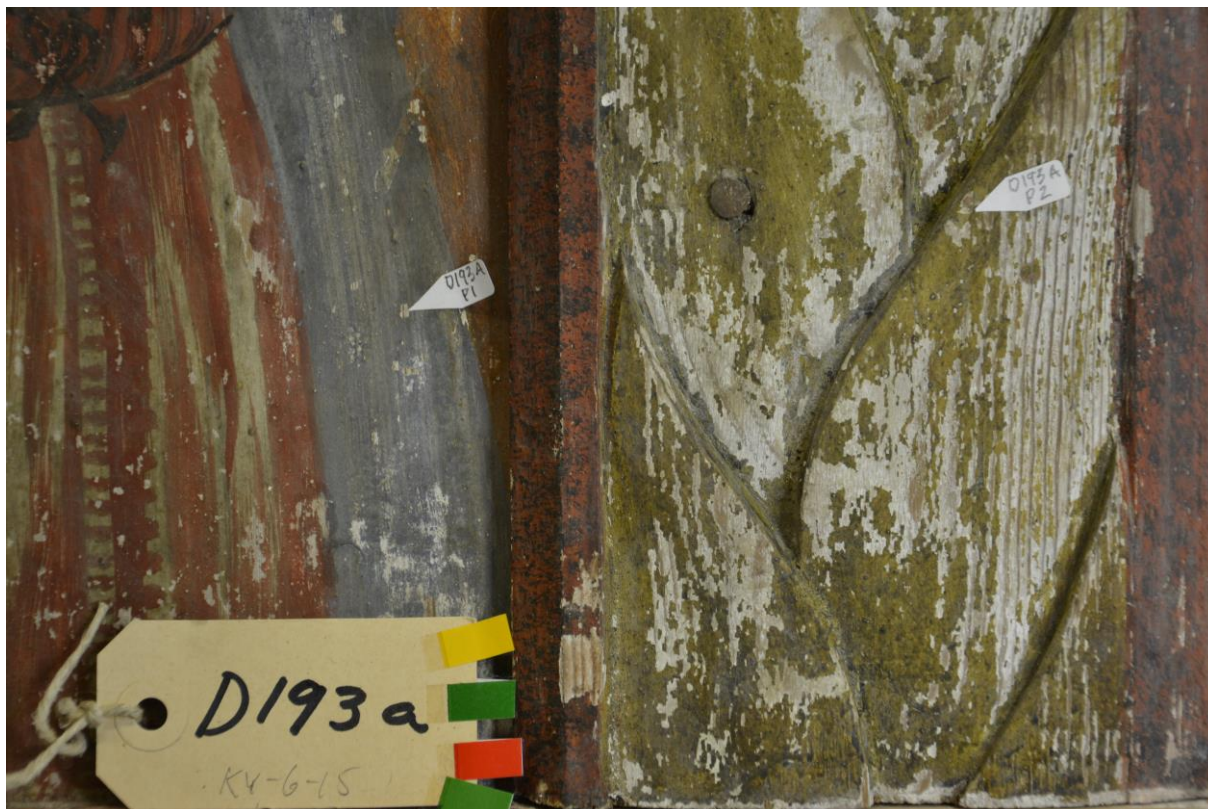
Tillverkad av Abraham Segerström vid 1700-talets mitt

BESKRIVNING

Spegeln har en rundbågig nisch. Bågen har ett grönt flätbandsornament. Fältet ovanför bågen har en dekor i plattskärning föreställande två fåglar mot en röd botten. Sidofälten har en snidad bladgård i grönt. Spegeln har ett målat mansporträtt i halvfigur och föreställer en man med mörkt hår och skägg, rödtonade kinder och röd mun. Mannen är klädd i en blå tunika och en röd mantel mot en röd bakgrund.

OKULÄR BESIKTNING

Konsveringsrapport 2012, Dnr 2011/99 utan att precisera förmodade pigment.

ANALYS AV PIGMENT

Färgprov 1 togs från bröstningens nedre del, höger sida

Partiklarnas färg: svagt blå, transparanta

Partiklarnas form: brutna partiklar

Ljusbrytningsindex: mindre än 1,66

Isotropisk

Chelsea filter: rosa

Slutsats: smalt

Färgprov 2 togs från bröstningens nedre del, höger sida

Partiklarnas färg: gula, röda och transparanta

Partiklarnas form: varierande

Anisotropisk och isotropisk

Slutsats: ockra och kvarts

4.3 Edsele kyrka

Altarskåp

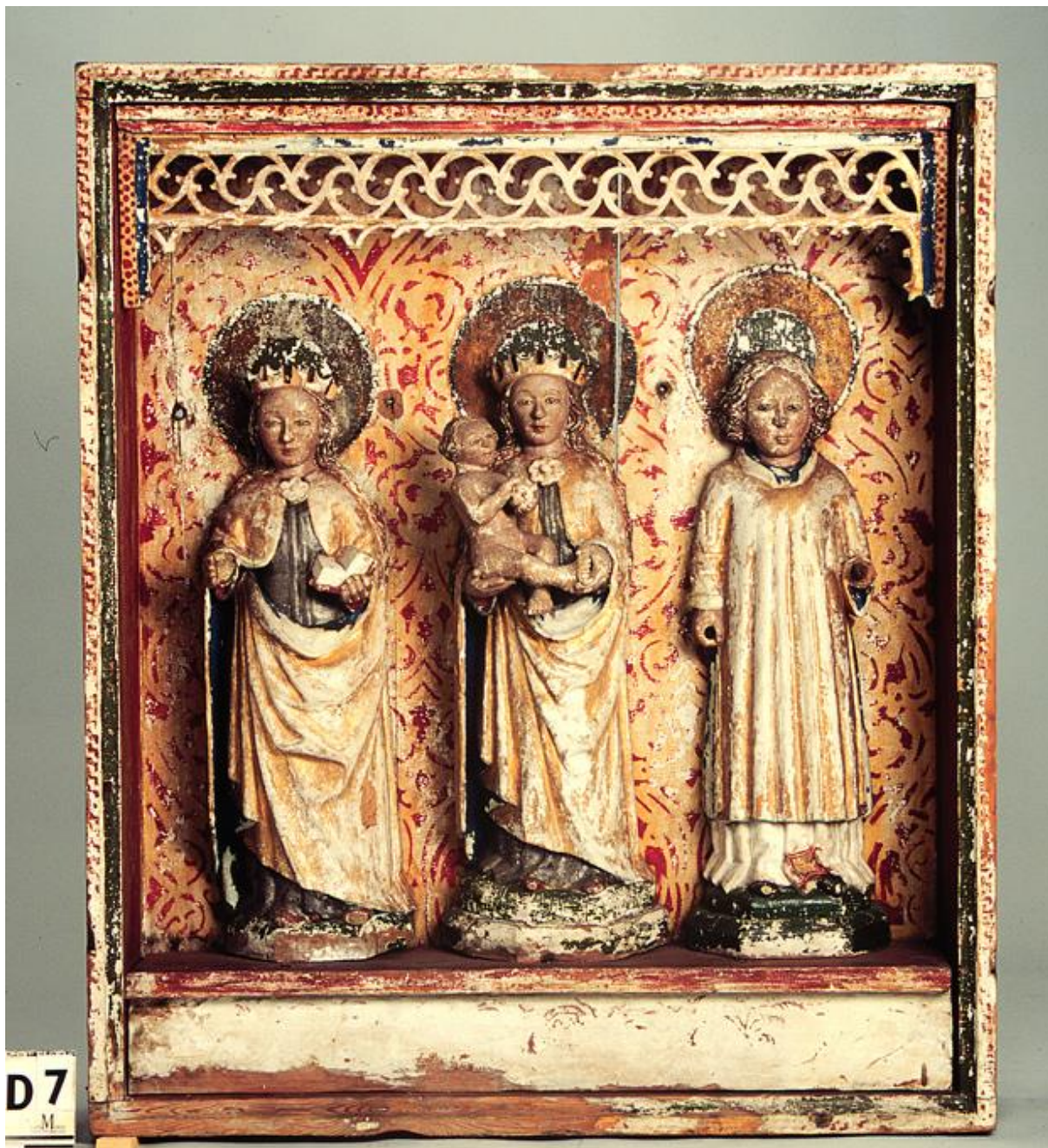

Foto Samir Hussien, Västernorrlands museum

INVENTARIENUMMER
D 7

DATERING
1500-talets första fjärdedel

BESKRIVNING

Altarskåpet består av ett rektangulärt corpus med tre snidade halvskulpturer. Flygeldörrar saknas. Corpus är uppbyggt av ett ramverk som bildar en nisch med ett masverk upptill och med en sockel nertill. Ramverkets framkant är bemålad med grönt och rött. Ramverkets insida har röd bemålning. Masverket har en bemålad inramning och förgyllt genombrutet gallerverk med fiskblåsmönster. Sockeln är dekorerad med ett rött rankornament på ljus botten. Ryggstycket består av breda brädor. Dessa är dekorerade invändigt med ett schablonmålat rött mönster på ljus bakgrund och tre förgyllda glrior. Skulpturen i mitten är Maria med Jesusbarnet omgiven av ett krönt kvinnligt helgon med en bok i vänsterhanden och ett manligt helgon klätt som diakon. Skulpturerna är bemålade och klädedräkterna domineras av guld och silver. Skulpturernas socklar har grön bemålning.

OKULÄR BESIKTNING

Ur konserveringsrapport 1997, Dnr 66-97:

”**Maria med Jesusbarnet** är tillverkat i lövträ och skulpterat i ett stycke men har en extra sockel nertill vid basen. Hela skulpturen är grunderad, bemålad, förgylld med bladguld på röd-orange bolus eller försilvrad. Den bruna hårfärgen har en undermålning i blymönja och den blå färgen i klädedräktens veck är azurit i limfärg på svart undermålning. Marias krona saknar tinnar och har en mindre linneduk över en skarv. Skulpturen är fastsatt i corpus ryggstycke med en trädympling och i skåpets sockel med en järnspik.

Det **kvinnliga helgonet** och det **manliga helgonet** har samma tekniska utförande som Mariaskulpturen. Det kvinnliga helgonet saknar förutom tinnarna på kronan även fingrarna på högerhanden och möjligt attribut. Skulpturen har ingen extra sockel. Det manliga helgonet saknar attribut i högerhanden och saknar även en del av vänsterarmen. Under manteln finns ett parti i bolus eller cinnober som målats över med vit limfärg.”

ANALYS AV PIGMENT

Färgprov nr 1 togs från mantels mörkblå foder på det kvinnliga helgonet

Partiklarnas färg: blå

Partiklarnas form: brutna, oregelbundna

Ljusbrytningsindex: större än 1,66

Anisotropisk

Slutsats: azurit

4.4 Gudmundrå

Pieta

Foto Samir Hussein, Västernorrlands museum

INVENTARIENUMMER

D 65, deponerad på Västernorrlands museum

DATERING

1500-talets första fjärdedel

BESKRIVNING

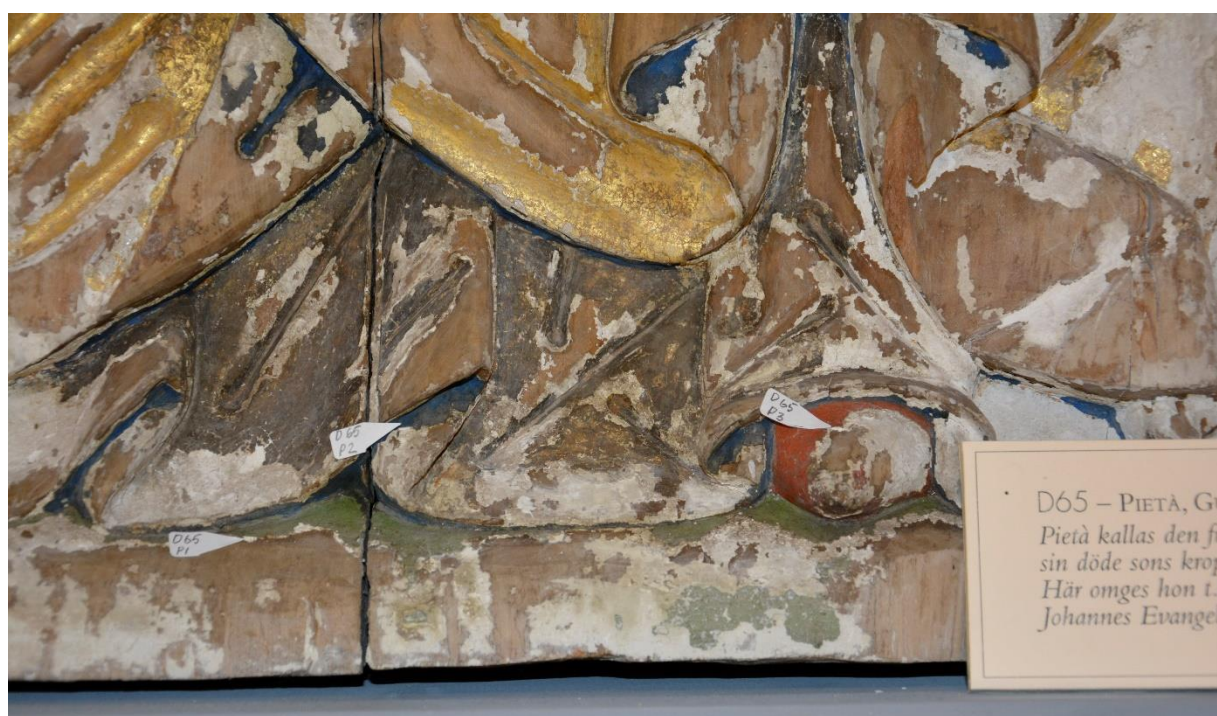
Träskulptur utformad som halvskulptur, har troligen utgjort en central del i corpus till ett altarskåp. Altarskåpet saknas men skulpturen sammanhör troligen med D 64, Predella från samma kyrka. Maria med åt sidan böjt huvud sitter med törnekrönt och blodbestänkt Kristus i knät. Till vänster står ett kvinnligt helgon och Magdalena med smörjelsekar samt tre mindre änglar över varandra. Till höger står ett kvinnligt helgon och Johannes Evangelisten samt tre mindre änglar över varandra. Klädedräkter, mantlar och Marias dok är förgyllda med blå insida. De kvinnliga helgonen har vita turbaner. Marksockeln är grön.

OKULÄR BESIKTNING

Ur konserveringsrapport 2000, Dnr 566-99:

”Hela skulpturens framsida är grunderad med animaliskt lim och krita. Karnationen

på figurer och änglar är målad med vit oljefärg bruten med gult och rött och tonad röd mot hårfäste och halslinning. Läppar, kinder och näsans underkant är röda. Kristusfigurens blodflöde är målat i cinnober och krapp. Änglarnas och helgonens hårfärg är brun på en undermålning av blymönja. Marias dok, figurernas och änglarnas tunikor och mantlar är förgyllda med polerat bladguld på orange bolus, på undanskymda ställen är guldets ersatt med silver. Några tunikor och partier på änglarnas vingar och ett parti bakom vingarna är troligen polerat bladsilver som är laserat. Mantlarnas insida är målad med azurit i limfärg på svart undermålning och några detaljer i klädedräkterna är målade med malakit. De kvinnliga helgonen har turbaner och haklin målade i vit limfärg. Marksockeln och delar av änglarnas vingar är målade med kopparresinat.”

ANALYS AV PIGMENT

Färgprov nr 1 togs från marksockeln

Partiklarnas färg: stora partiklar är gröna, små är vita

Ljusbrytningsindex: större än 1,66

Anisotropisk

Slutsats: malakit

Färgprov nr 2 togs från manteln foder

Partiklarnas färg: oregelbundna, transparent blå partiklar

Ljusbrytningsindex: större än 1,66

Anisotropisk

Slutsats: azurit

Färgprov nr 3 togs från skon

Partiklarnas färg: röda mycket små partiklar

Ljusbrytningsindex: större än 1;66

Anisotropisk, med korsade polarisationsfilter rödorange partiklar

Slutsats: cinnober

4.5 Härnösands domkyrka

Pyramider

INVENTARIENUMMER

D 141 a och b

DATERING

1700-tal

BESKRIVNING

Pyramiderna är fyrsidiga och har en rektangulär bas med lister. Pyramiderna är avsmalnande upptill och avslutas med ett förgyllt kapital med voluter. Sidorna består av genombruten förgyllt akantusornamentik infäst i ett profilerat ramverk målat i blått, rött och förgyllt.

OKULÄR BESIKTNING

Konserveringsrapport 2007, Dnr 2007/91, inga pigment beskrivna.

ANALYS AV PIGMENT

Färgprov nr 1 togs från ramens mörkblå kant

Partiklarnas färg: blå

Partiklarnas form: mycket små

Ljusbrytningsindex: mindre än 1,66

Isotropisk

Chelsea filter: grönaktig

Slutsats: pariserblå

Färgprov nr 2 togs från ramens röda kant

Partiklarnas färg: röda

Partiklarnas form: varierande

Ljusbrytningsindex: större än 1;66

Anisotropisk

Slutsats: cinnober

4.6 Hässjö kyrka

Fyrfat

INVENTARIENUMMER

D 199 a

DATERING

1700-tal

BESKRIVNING

Fatet är fyrkantigt och eldslågan är förgylld. Fatet står på en fyrkantig sockel.

OKULÄR BESIKTNING

Konserveringsrapport år 2007, Dnr 2007/76, inga pigment beskrivna.

ANALYS AV PIGMENT

Färgprov nr 1 togs från foten

Partiklarnas färg: blå

Partiklarnas form: mycket små

Ljusbrytningsindex: mindre än 1,66

Isotropisk

Chelsea filter: grönaktig

Slutsats: pariserblå

Madonna

INVENTARIENUMMER

D 9

DATERING

Omkring 1325

BESKRIVNING

Skulpturen framställer en madonna klädd i röd mantel över en mörk tunika. Madonnan sitter på en tron utformad som en bänk med spetsiga skor på en marksockel. Madonnan lutar åt sidan och Kristusbarnet står på moderns vänsterknä riktad mot madonnan. Kristusbarnets har ett klot i vänsterhanden.

OKULÄR BESIKTNING

Ur konserveringsrapport 2007, Dnr 2007/76:

”Skulpturens framsida är grunderad med animaliskt lim och krita. Karnationen är grå med rödtonade kinder, munnen är röd och iris är blå. Pupillen och iris begränsningar är målade med svart. Ögonlockens kant är markerad med brunt. Naglarna är markerade med svart. Madonnan och Kristusbarnets mantlar är röda, ton som

cinnober med ett schablonerat mönster och kanterna är förgyllda med polerat bladguld. Mantelns foder är modellerat i brått och vitt. Tunikan är mörkgrön med ett schablonerat mönster i zwischgold. Skon är svart och marksockeln har fragment av grönt, ton som kopparresinat. Tronens sidor är gula, ton som blytenngult med svarta markeringar och överdelen är rödbrun.”

ANALYS AV PIGMENT

Färgprov nr 1 togs från gult parti på tronens vänstra sida

Partiklarnas färg: gula

Vita mellan korsade polarisations filter

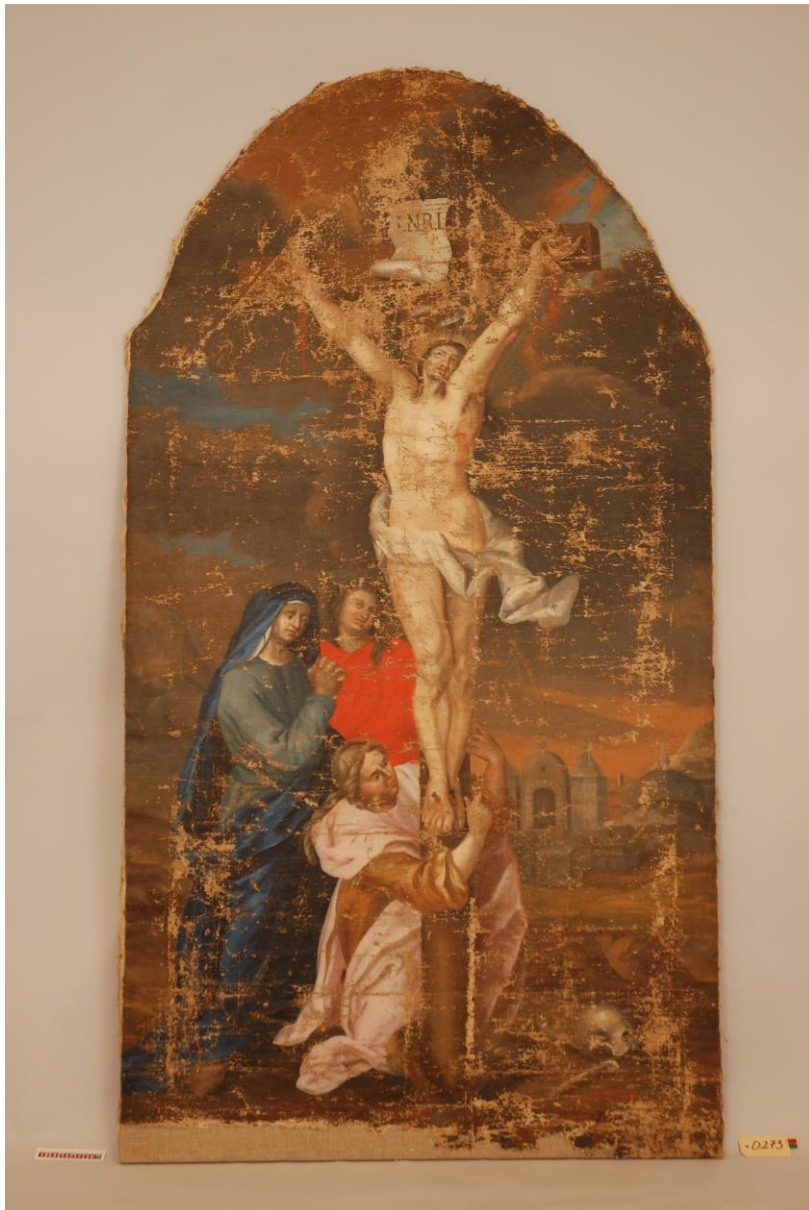
Ljusbrytningsindex: större än 1,66

Anisotropisk

Slutsats: blytenngult

4.7 Långsele kyrka

Tavla, Korsfästelsen

INVENTARIENUMMER
D273

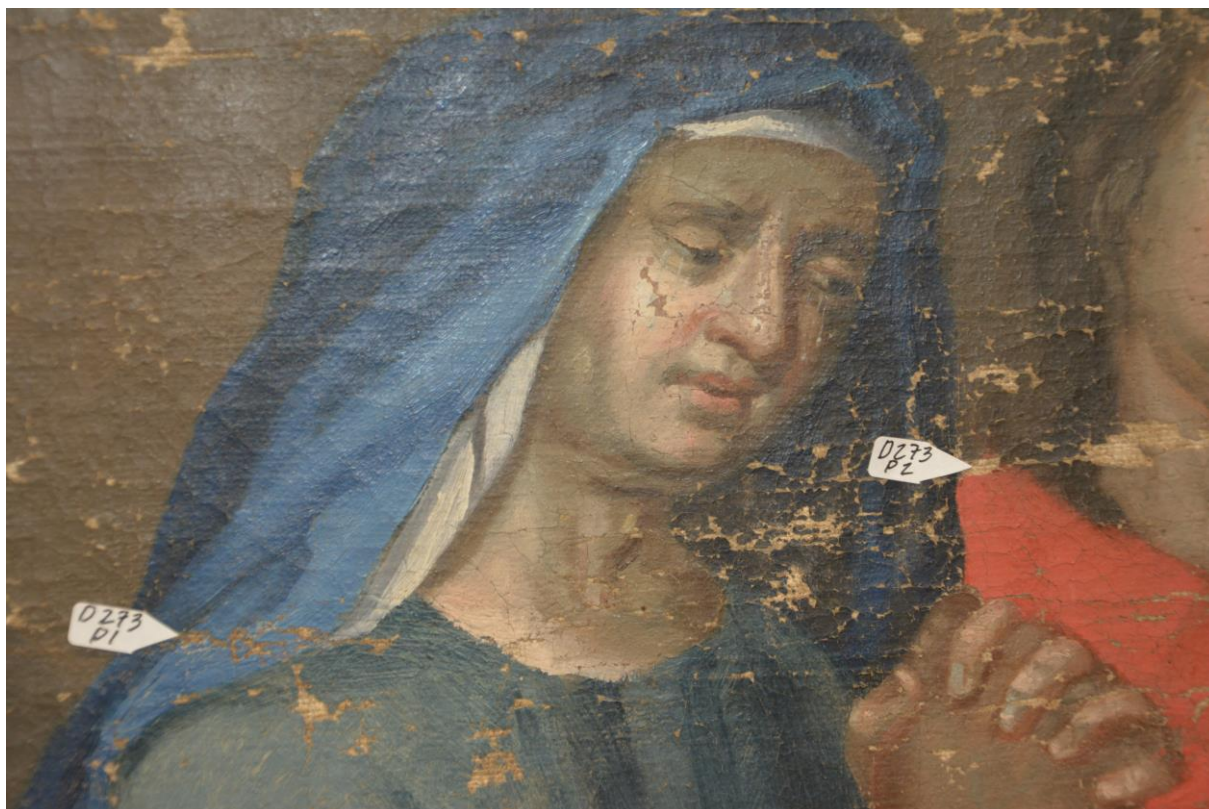
DATERING
1750-1800

BESKRIVNING

Målning på duk som föreställer Kristus på korset. Vid korset står Maria, klädd i blått och Johannes i röd klädedräkt. Maria Magdalena i rosa klädedräkt knäböjer vid korset. I bakgrunden syns staden Jerusalem.

OKULÄR BESIKTNING

Konserveringsrapport 1997, Dnr 154-97, inga pigment beskrivna.

ANALYS AV PIGMENT

Färgprov nr 1 togs från Marias blå dok

Partiklarnas färg: blå

Partiklarnas form: små

Chelsea filter ger en grönaktig ton

Ljusbrytningsindex: mindre än 1,66

Isotropisk

Slutsats: pariserblått

Färgprov nr 2 togs från Johannes röda klädedräkt

Partiklarnas färg: rödgula med mörka kanter

Partiklarnas form: små

Korsade polarisations filter ger rödorange

Ljusbrytningsindex: större än 1;66

Anisotropisk

Slutsats: cinnober

4.8 Marviksgrunnans kapell

Predella

INVENTARIENUMMER

D 403, deponerad på Västernorrlands museum

DATERING

1400-talets första hälft

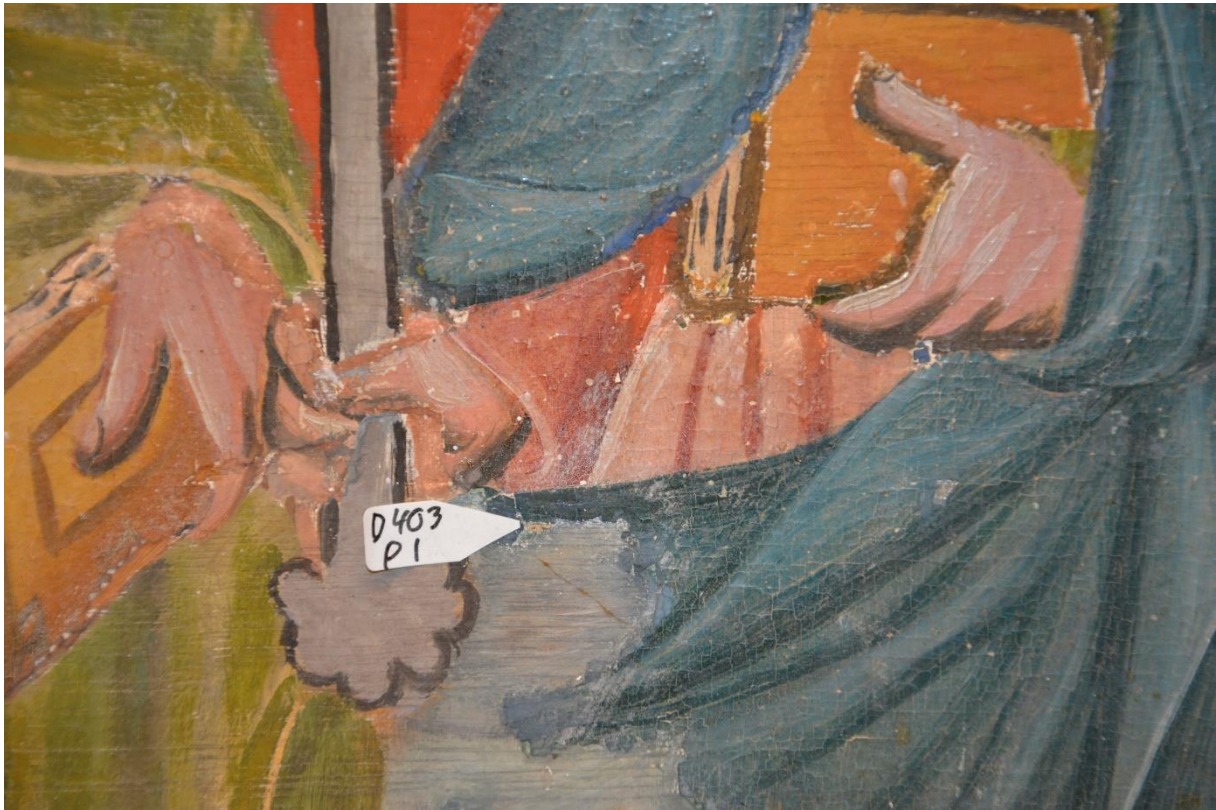
BESKRIVNING

Predellan framställer Jesus och apostlarna sittande i en rad med Jesus i mitten. Figurerna har attribut, fotsida klädedräkter och förgyllda korsglorior mot en röd bakgrund. Predellan har utgjort underrede till ett altarskåp som saknas. Enligt Cornell kan predellan höra samman med de medeltida skulpturerna i Ulvö gamla kapell på Norra Ulvön. Predellan är tillverkad i ek.

OKULÄR BESIKTNING

Ur konserveringsrapport Dnr 2006/3:

”Predellan är grunderad med animaliskt lim och krita. Gloriorna är förgyllda med bladguld. Gloriorna och vissa konturer är markerade med svarta streckdragningar. Karnationen är rosa. Hår och skägg är grått eller brunt. Klädedräkterna är modellerade i blått, grönt, grått och rosa. Bakgrunden är röd, ton som cinnober.”

ANALYS AV PIGMENT

Färgprov nr 1 togs från Petrus mantel

Partiklarnas färg: grönaktigt blå, även svart och gula partiklar

Partiklarnas form: brutna

Ljusbrytningsindex: större än 1,66

Anisotropisk

Slutsats: blandning av pigment med azurit

4.9 Multrå kyrka

Altarskåp

Foto Samir Hussein, Västernorrlands museum

INVENTARIENUMMER
D89

DATERING
Omkring 1500

BESKRIVNING

Altarskåpet består av corpus med fem halvskulpturer i nischer och två målade flygeldörrar. Corpus är uppbyggt av ett ramverk med ett djupare mittparti, som framställer nådastolen: Gud Fader sitter på en förgylld tron med den korsfäste Kristus framför sig. På varje sida av denna skulpturgrupp finns en mindre ängel på ett moln och över skulpturen hänger en tredelad baldakin med kölbågar och krabbor. Nådastolen avslutas nertill av en sockel i två våningar. På varje sida av nådastolen finns två helgonskulpturer placerade ovanför varandra. Till vänster, sett framifrån, står S:t Olof ovanför Paulus, till höger står S:t Erik (kan vara Katarina, konstvetarna är oense) ovanför S:ta Barbara, skulpturerna står i nischer som avslutas upptill av ett masverk med fiskblåsmönster. Skulpturer och masverk domineras av förgyllning och blå bemålning. Corpus ryggstycke har ett schablonmålat mönster i rött på ljus botten. Corpus avslutas upptill av en genombruten krönlist med krabbor. Flygeldörrarnas insidor är målade och framställer en biskop till vänster och S:t Laurentius till höger, männen är avbildade i helfigur mot ett schablonmålat mönster i rött mot ljus botten. Flygeldörrarnas figurmåleri domineras av rött och grönt. Flygeldörrarnas utsidor har spår av målad växtdekor. Corpus baksida är intonad i rött.

OKULÄR BESIKTNING

Ur konserveringsrapport år 1998, Dnr 504-97:

”Corpus **skulpturer** domineras av nådastolen centralt placerad i ryggstyckets nisch. Gud Fader på en tron är skuren i lövträ i ett stycke, endast kronans tinnar och händerna är separata delar. Linneduk har limmats över ojämnheter vid kronan och underarmarna innan grundering. Hela skulpturen är grunderad och polykromin domineras av polerat bladguld på orange bolus och blått (azurit på svart undermålning) i mantelns veck. Delar av klädedräkten är målad i rött (krapp på silverfolie) och skulpturens underdel är målad i grönt (troligen kopparresinat). Tronens utsidor har ett schablonmålat mönster i rött mot ljus botten. Gud Fader håller i Kristus på korset som består av tre delar; korset, glorian och kristusskulpturen. Gloria och kristusskulptur är skurna i lövträ och korset är tillverkat i furu. Korset är målat i grönt och rött direkt på trät. Glorian är grunderad, förgylld och med blå bemålning. Nådastolens sockel är tillverkad av furubrädor i två våningar. Det övre planet har mörkröd bemålning (caput mortuum) direkt på trät och de vertikala brädorna är grunderade och målade i grönt med ett svart schablonerat blommönster med förgyllda repstavar i hörnen. Den undre delen av sockeln är grunderad och målad i mörkrött (caput mortuum) på ovansidan och med ett rött växtmönster mot ljus botten på de vertikala brädorna och med förgyllda repstavar i hörnen. Sockeln är fixerad med tre smidda järnspikar. Bredvid Gud fadersskulpturen är två små skulpturer, utformade som bedjande änglar på moln, fastsatta i ryggstycket. Skulpturerna är massivt skurna i lövträ, vingarna är skurna i ek och limmade till skulpturerna. Änglarna är grunderade, polimentförgyllda på orange

Flygeldörrarna är tillverkade av två breda furubrädor (1,4-1,9 mm tjocka) limmade kant i kant och fastsatt med dymlingar i avfasade, horisontella lister, en i överkant och en i underkant. Insidan är grunderad och målad med en svart kant, helgonens klädedräkt domineras av röd bemålning med ett schablonmålat mönster i ockra och grönt respektive blågrönt i mantelns veck. Alban är vit med blå skuggor och karnationen är ljus. Glorian är uppdragen med passare i grunderingen och målad i

svart, rött och grönt. Bakgrunden har ett schablonmålade rött mönster mot ljus botten. Marken är målad i grönt. Flygeldörrarnas utsidor är målade direkt på träet, endast ojämnheter som kvistar är grunderade. En ram i caput mortuum är målad runt en slingrande växtdekor i svart och blågrått. Flygeldörrarnas gångjärn utgörs av järnögglor inslagna i dörrarnas kant och hängda på hakarna i ramverket.”

ANALYS AV PIGMENT

Färgprov nr 1 togs från höger flygeldörr, ljusblå färg

Partiklarnas färg: blå

Ljusbrytningsindex: större än 1,66

Anisotropisk

Slutsats: azurit

Färgprov nr 2 togs från höger flygeldörr, grön markfärg

Partiklarnas färg: svagt gröna och transparanta

Partiklarnas form: Ljusbrytningsindex: mindre än 1;66

Anisotropisk

Slutsats: grönjerd

Färgprov nr 3 togs från höger flygeldörr, mantels foder

Partiklarnas färg: blå

Ljusbrytningsindex: större än 1;66

Anisotropisk

Slutsats: azurit

Färgprov nr 4 togs på Gud Faders röda tunika
Ingen säker slutats.

Färgprov nr 5 togs på den gröna marksockeln
Partiklarnas färg: svagt gröna, gula, transparanta, några svarta och blå
Anisotropisk
Slutsats: grönjord och kvarts

Färgprov nr 6 togs från tronens blå hålkärl
Partiklarnas färg: blå
Partiklarnas form: brutna oregelbundna
Ljusbrytningsindex: större än 1;66
Anisotropisk
Slutsats: azurit

4.10 Njurunda kyrka

Krucifix

INVENTARIENUMMER
D269

DATERING

1200-talets andra hälft

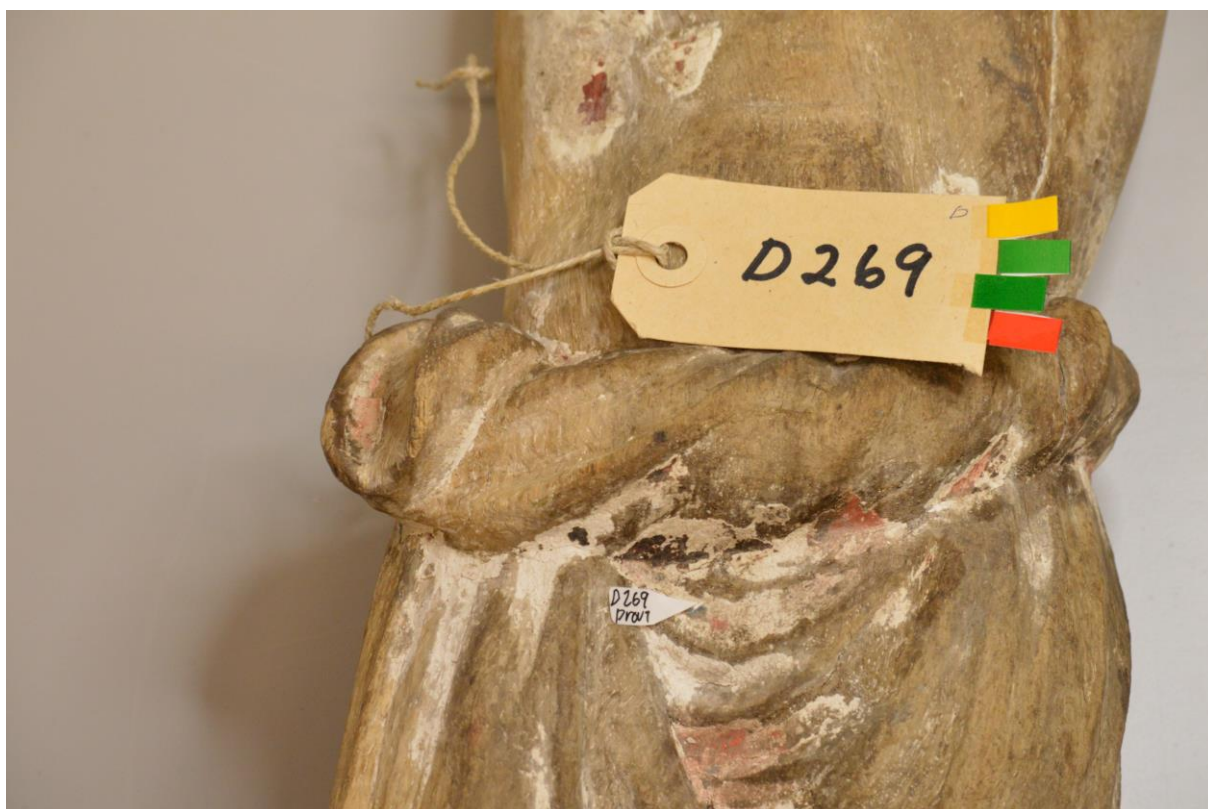
BESKRIVNING

Kristusbild till krucifix som framställer den lidande Kristus. Huvudet lutar åt sidan och bär en törnekrona. Ländklädet är långt. Armarna är avbrutna och fötterna saknas liksom korset.

OKULÄR BESIKTNING

Ur konserveringsrapport 2007, Dnr 2007/81:

”Hela skulpturen, även baksidan är grunderad med animaliskt lim och krita. På hjässan finns färgfragment av orange, ton som blymönja, brunsvart och grönt. Törnekronan har färgfragment av brunt och grönt, ton som Verona grönjord, och taggarna har fragment av rött. Karnationen är rosa, ton som blyvitt i linolja brutet med rött. Skulpturen är omkrederad. En underliggande färg är partiellt synlig under krederingen i en ton som ockra. Karnationen mot hår och skägg är rödtonad samt nästippen. Blodflödet är mörkrött, ton som krapp. Hår, skägg, ögonbryn och –fransar är mörkbruna. Ländklädet är ljusrosa med fragment av blågrön färg. Ländklädets övre del har färgfragment av en ton som caput mortuum med överliggande oxiderad metallfolie. Längst ner finns en bård i en ton som caput mortuum. Över färgen finns en oxiderad metallfolie. Fodret är rött, ton som cinnober.”

ANALYS AV PIGMENT

Färgprov nr 1 togs på ländklädet

Partiklarnas färg: blå

Ljusbrytningsindex: större än 1,66

Anisotropisk

Slutsats: azurit

Färgprov nr 2 togs på blodflöde vid halsen

Partiklarnas färg: röda

Rödorange under korsade polarisations filter

Ljusbrytningsindex: större än 1,66

Anisotropisk

Slutsats: cinnober

4.11 Resele kyrka

Madonna

Foto Samir Hussein, Västernorrland museum

INVENTARIENUMMER

D 25

DATERING

Omkring 1500

BESKRIVNING

Skulpturen framställer ett krönt, stående, kvinnligt helgon med långt hår. Madonnan är klädd i fotsid mantel med knappar och står på en marksockel.

OKULÄR BESIKTNING

Konserveringsrapport år 2007, Dnr 504/7:

”Skulpturens framsida är grunderad med animaliskt lim och krita. Håret har ristningar i grunderingen och har spår av en brun lasering på en gul metallfolie på röd bolus. Kronan är förgylld med polerat bladguld på röd bolus, runt varje knapp finns ristningar i grunderingen. Karnationen är gråaktig och är tonad i rött mot

kinder, panna, haka och runt ögonen. Iris är grön. Ögonfransarna är svarta, liksom pupillerna och iris begränsningar. Munnen är rosa. Manteln har fragment av förgyllning på röd bolus och fodret av blå bemålning. Klädedräkten under manteln har fragment av förgyllning på röd bolus och ett rött foder. Skorna är svarta och sockeln har fragment av grönt, ton som kopparresinat.”

ANALYS AV PIGMENT

Färgprov nr 1 togs från marksockeln

Partiklarnas färg: svagt gröna

Ljusbrytningsindex: mindre än 1,66

Anisotropisk/isotropisk

Slutsats: kopparacetat

Färgprov nr 2 togs från manteln nedre kant, rött fragment

Partiklarnas färg: gulröda

Ljusbrytningsindex: större än 1;66

Med korsade polarisationsfilter rödorange partiklar

Anisotropisk

Slutsats: cinnober

4.12 Skogs kyrka

Helgonskåp

Foto Samir Hussein, Västernorrlands museum

INVENTARIENUMMER

D54

DATERING

1500-talets första fjärdedel

BESKRIVNING

Stående manlig träskulptur med förgylld tunika och mantel. Skulpturen har

korslagda band över tunikan och långa dekorativt formade vingar. Mansfiguren trampar på en bevingad drake. Skulpturen står i ett skåp utan dörrar, troligen en dorsal. Dorsalen har rött ryggstycke med förgylld gloria och ett schablonerat mönster. Sidostycket är grönt med svart kant. Dorsalen har en trebruten sockel målad i rött och med en svart text på vit botten: "help maria help". Baldakintak och ett sidostycke saknas.

OKULÄR BESIKTNING

Konserveringsrapport 1999, Dnr 336-98:

"Helgonskulpturen är grunderad. Tunika och mantel har många och varierade mönster ristade i grunderingen på band och kanter. Skulpturens tunika, mantel och vingar domineras av förgyllning med polerat bladguld på rödorange bolus. På undanskymda partier har guldets ersatts med bladsilver som har oxiderat. Vingarna har partier målade i blått och rött (troligen azurit i lim på svart undermålning respektive cinnober). Mantelns insida är blå: azurit i limfärg på svart undermålning. Skon är röd. Karnationen är ljus, målad i oljefärg med läppar, haka och kinder modellerade i rött. Handen har en undermålning i blymönja. Håret är målat i brunt på orange undermålning. Draken är grunderad och har spår av orange och röd bemålning.

Dorsalens ryggstycke har en tunn grundering med ett schablonerat mönster i zwischgold på röd botten, ton som cinnober. En linneremsa täcker skarven mellan brädorna i överkant av ryggstycket. Glorian är uppdragen med passare, dekorerad med ett ristat mönster i grunderingen och förgylld med polerat bladguld på rödorange bolus samt mattförgyllt med metallfolierna guld och silver lagt i lim.

Sidostycket är grönmålat på insidan, troligen kopparresinat. Framkanten är svart med mattförgyllda stjärnor. Sockelns kantställda brädor är grunderade och dekorerade med ett S-format schablonerat mönster i zwischgold på röd botten, ton som cinnober, och en svart text målad direkt på grunderingen. De målade ytorna har avgränsats med ristningar i grunderingen. Skåpets baksida har en tunn målning av vit limfärg."

ANALYS AV PIGMENT

Färgprov nr 1 togs från manteln mörkblå foder

Partiklarnas färg: blå

Partiklarnas form: brutna, oregelbundna partiklar

Ljusbrytningsindex: större än 1,66

Anisotropisk

Slutsats: azurit

Färgprov nr 2 togs från sidostyckets gröna färg

Partiklarnas färg: stora partiklar är gröna, små är vita

Partiklarnas form: brutna partiklar , varierande storlek

Ljusbrytningsindex: större än 1;66

Anisotropisk, otydlig utsläckning

Slutsats: malakit

Färgprov nr 3 från ryggstyckets röda färg, höger sida

Partiklarnas färg: röda med mörka kanter

Ljusbrytningsindex: större än 1;66

Anisotropisk, med korsade polarisationsfilter några orange partiklar

Slutsats: cinnober

Madonna

Foto Samir Hussein, Västernorrlands museum.

INVENTARIENUMMER

D 21

DATERING

1200-talets slut eller omkring 1300, omgestaltad på 1400-talet

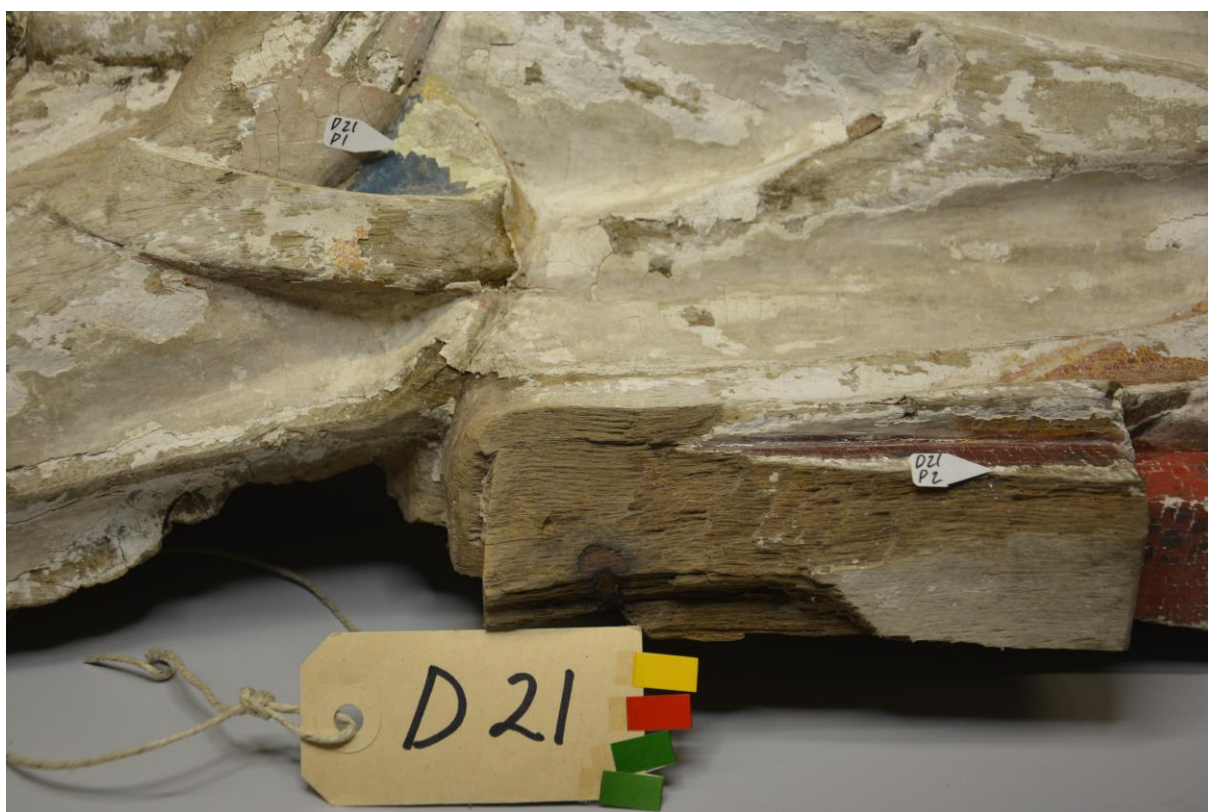
BESKRIVNING

Skulpturen framställer en krönt madonna klädd i mantel och tunika som sitter på en bänk. Bänken är röd med ett schablonerat blommönster, ton som zwischgold. Madonnan är frontalt riktad och Kristusbarnet sitter med högerknät uppdraget och med högerhanden välsignande. Kronans främre del och ansiktet är en separat del. Håret är påbyggt med två separata delar. Kristusbarnets huvud och vänster underarm saknas liksom eventuellt skåp.

OKULÄR BESIKTNING

Konserveringsrapport 2007, Dnr 2007/79:

”Skulpturens framsida är grunderad med animaliskt lim och krita och partiellt kascherad med linneväv. Karnationen är rosa och kinderna, haka och panna är tonade i rött. Den smala munnen är röd och ögonbrynen är markerade med brunt. Iris är brun med svarta begränsningar och svart pupill. Håret har en metallfolie laserad i brunt. Madonnans mantel är vit med kanter och bårder förgyllda med polerat bladguld. Nederdelen av Kristusbarnets klädedräkt är förgyllt med polerat bladguld på röd bolus, överdelen är grå troligen en silverfolie som oxiderat och ryggen är mörkröd, ton som caput mortuum. Fodret på madonnans mantel är blå på en svart undermålning. Tronen har en förgylld vulst och ett parti i klartrött, ton som cinnober med ett schablonerat blommönster, ton som zwischgold och ett parti i mörkrött, ton som caput mortuum med ett schablonerat blommönster, ton som oxiderat bladsilver. Skorna är svarta. Marksockeln är grön, ton som kopparresinat.”

ANALYS AV PIGMENT

Färgprov nr 1 togs från mantelns foder

Partiklarnas färg: ljus blå

Partiklarnas form: brutna, oregelbundna sidor

Ljusbrytningsindex: större än 1,66

Anisotropisk

Slutsats: azurit

Färgprov nr 2 togs från tronens mörkröda färg

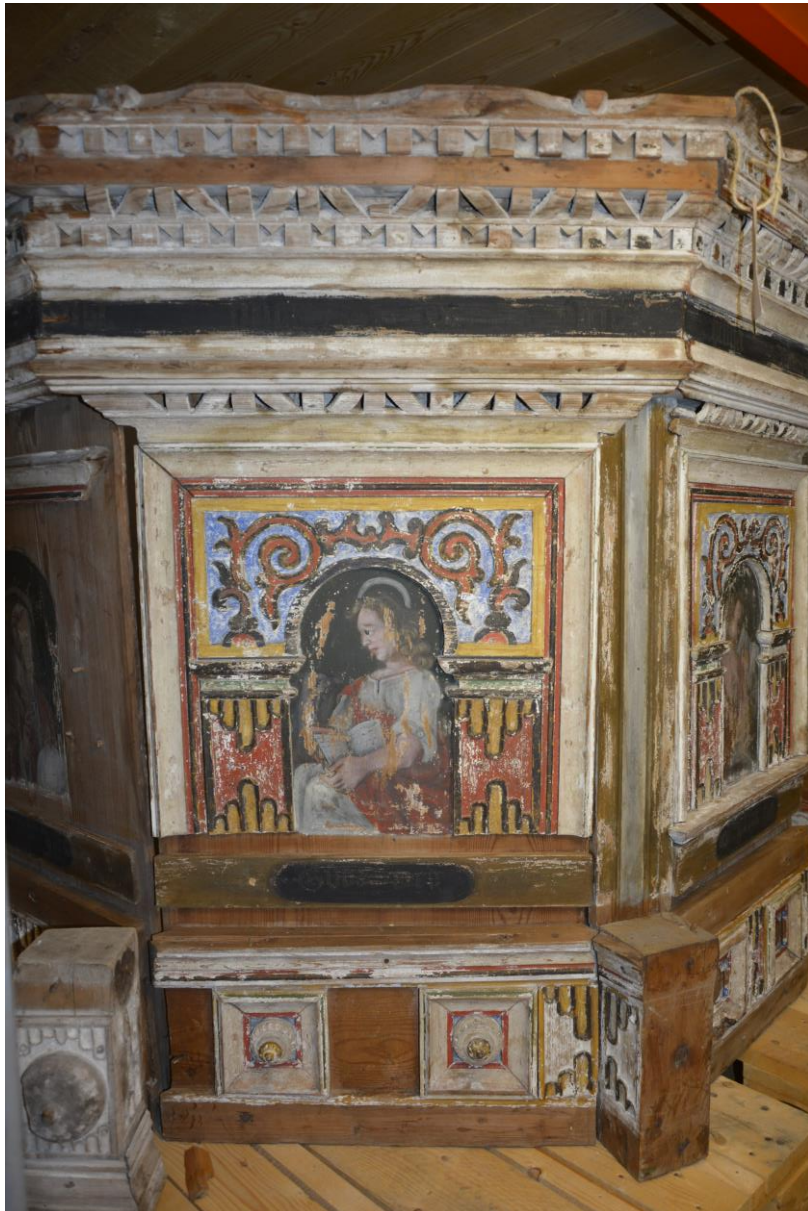
Partiklarnas färg: mycket mörka, små partiklar är svarta

Framträder röda i korsade polarisations filter

Ljusbrytningsindex: större än 1;66
Anisotropisk
Slutsats: järnoxid pigment

4.13 Sköns kyrka

Predikstol

INVENTARIENUMMER
D109

DATERING

1600-talets slut

BESKRIVNING

Predikstolskorg som ursprungligen varit femsidig, har tre sidor bevarade. Underrede saknas. I sidornas nischer finns figurmålningar (från vänster till höger); Kristus med jordglob, Johannes med bok och Markus med bok och lejon. Nischerna inramas av sidostycken med räffelornament och överstycke med rundbåge i plattskärning, målade i rött, svart, gult och blått. Upptill har korgen ett kraftigt utskjutande listverk med profilerade lister blå, äggstav och droppornering och inskriptionen "min siäl och alt thet uthi migh ähr Hans heliga namn" mot svart botten. Under nischerna finns i liggande ovala fält inskriptionen "the som höra Guds ord oc göma thet!" mot svart botten. Sockelpartiet har varje sida indelad i fem sektioner med räffelornament och kvadratiska speglar med rundsvarvade knoppar. Sidorna avdelas av utskjutande plintar med räffelornament. Plintarna har utgjort basen för de hörnkolonetter som nu saknas.

OKULÄR BESIKTNING

Konsveringsrapport 1999, Dnr 48-99:

"Predikstolens insida är omålad. Utsidan har en tunn grundering av krita och animaliskt lim och är målad i rött (cinnober), grönt, blått (lapis lasuri), vitt (grundering), svart och ockra. Svarta partier på räffelornamenten är bladsilver som oxiderat. Sockelpartiets rundsvarvade knoppar är dekorerade med gul bladmetall. Polykromin är ursprunglig."

ANALYS AV PIGMENT

Färgprov nr 1 togs från plattskärningens blå bottenfärg

Partiklarnas färg: svagt blå

Partiklarnas form: runda, glasartade partiklar

Ingen påverkan av Chelsea filter

Ljusbrytningsindex: större än 1,66

Isotropisk

Slutsats: smalt

4.14 Sånga kyrka

Altarskåp

INVENTARIENUMMER

D 63

DATERING

1500-talets första fjärdedel

BESKRIVNING

Altarskåp med två målade dörrar. Corpus har snidade skulpturer som framställer nedtagandet av Kristus från korset med Maria, Josef av Arimathia och Johannes evangelisten. Corpus har en baldakin med kölbågar, hängkonsoller, strävpelare och krabbor och bakstycket är rött med svarta stjärnor. Flygeldörrarna är plana och insidor har målningar som framställer Kristi lidandes historia med Pietá, Kristus med segerfanan och Kristus bär sitt kors. Målningarna på dörrarnas utsidor är mycket skadade.

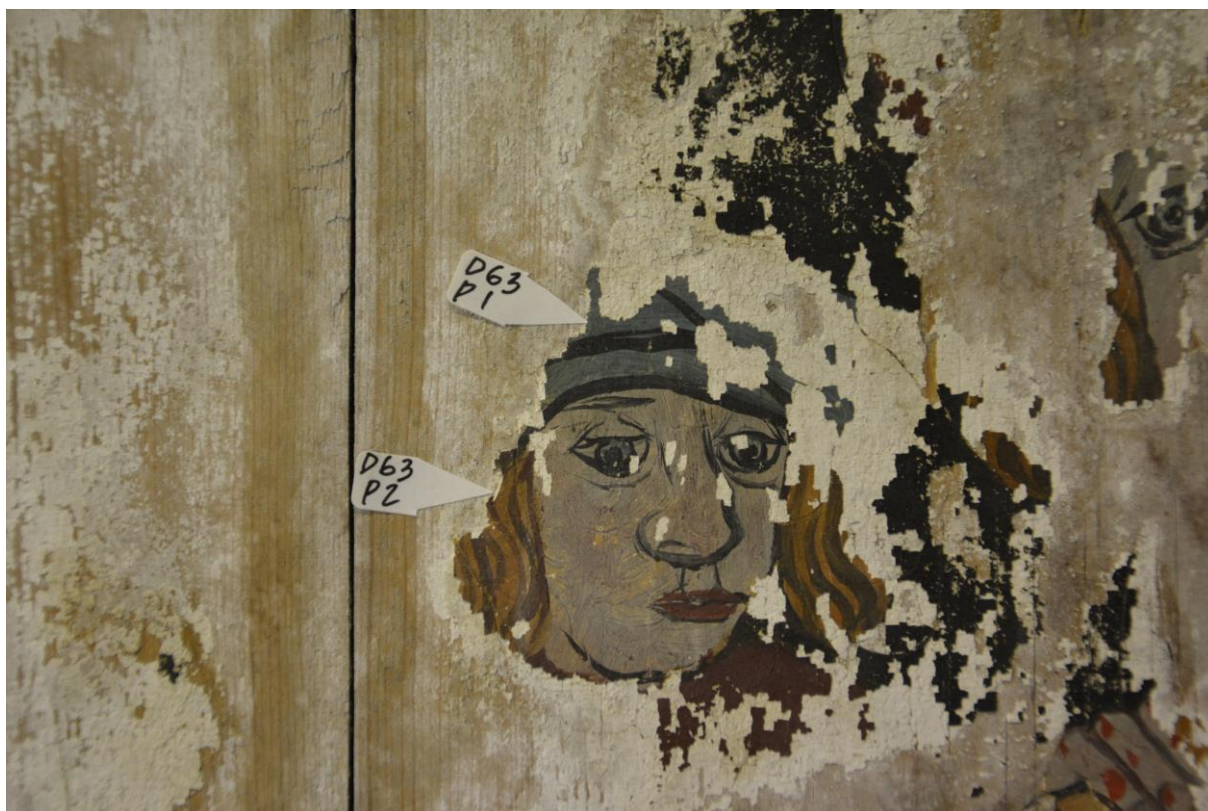
OKULÄR BESIKTNING

Ur konserveringsrapport 2007, Dnr 2007/92:

”Skulpturens framsida, ryggstyckets framsida, baldakin, ramverkets insida och framkant samt flygeldörrarnas insida och utsida är grunderade med animaliskt lim och krita. Kascheringar med linneväv finns partiellt på flygeldörrarna och på skulpturerna. Ramverkets insida är mörkrött med svarta stjärnor. Ramverkets framkant är mörkgrönt. Baldakinen är målad i rött, ton som cinnober och grönt, ton som kopparresinat och gult. Ramverkets utsida är målat i caput mortuum i limfärg direkt på träet.

Johannesskulpturens höjd är 114 cm. Skulpturen har en V-formad urholkning på baksidan, höjd: 69 cm och djup: 8,5 cm med verktygsspår av rakt eggverktyg, bredd: 10 cm och böjt eggverktyg, bredd: 2 cm. Skulpturens armar är anstyckade och säkrade med dymlingar. En del av manteln på skulpturens högra sida är en separat del. Några sammanfogningar är kascherade med linneväv. Glorian bakom Johannes är förgyllt med polerat bladguld på röd bolus. Håret har en matt förgyllning med en gul metallfolie. Iris är blå, pupillen och iris begränsningar är svarta, ögonlockens kant är svart och ögonbryn är målade i ockra. Munnen är röd. Karnationen är grå och kinderna är tonade i rött. Manteln är dekorerad med en metallfolie, troligen zwischgold med ett schablonerat mönster i korroderat bladsilver. Mantelns foder är målat i blått på en mörkröd undermålning, ton som caput mortuum. Tunikan är förgyllt med polerat bladguld på röd bolus. Bokpåsen är mörkröd med förgyllda spännen. Marksockel har fragment av grönt, ton som kopparresinat.

Höger flygeldörr har på insidan överst en mycket skadad målning som troligen framställer Kristi gisslande mot en svart bakgrund. Målningen har fragment av grå bemålning på en kolonn och spår av förgyllning på en gloria. Den undre målningen framställer Kristus som bär sitt kors omgiven av soldater i en folksamling mot svart bakgrund. Kristus gloria har spår av polerat bladguld på röd bolus. Kristus hår, skägg och iris är brunt. Läpparna och blodflödet är röda, ton som cinnober. Manteln är modellerad i brunrött. Korset är målat i ockra och brunt. Soldaterna har rustningar modellerade i grått med svarta konturer. Folksamlingen är fragmentariskt bevarad med grå ansikten, röda läppar och olika huvudbonader. Baksidan av flygeldörren har en svart kant och fragment av en gloria i gult med svarta streck och en kalk i gult och svart.”

ANALYS AV PIGMENT

Färgprov nr 1 togs från höger flygeldörr, blågrön huvudbonad

Partiklarnas färg: blågröna

Partiklarnas form: mycket små

Ljusbrytningsindex: mindre än 1,66

Anisotropisk

Slutsats: blå verditer (syntetiskt basiskt kopparkarbonat)

Färgprov nr 2 togs från höger flygeldörr, gult hårparti

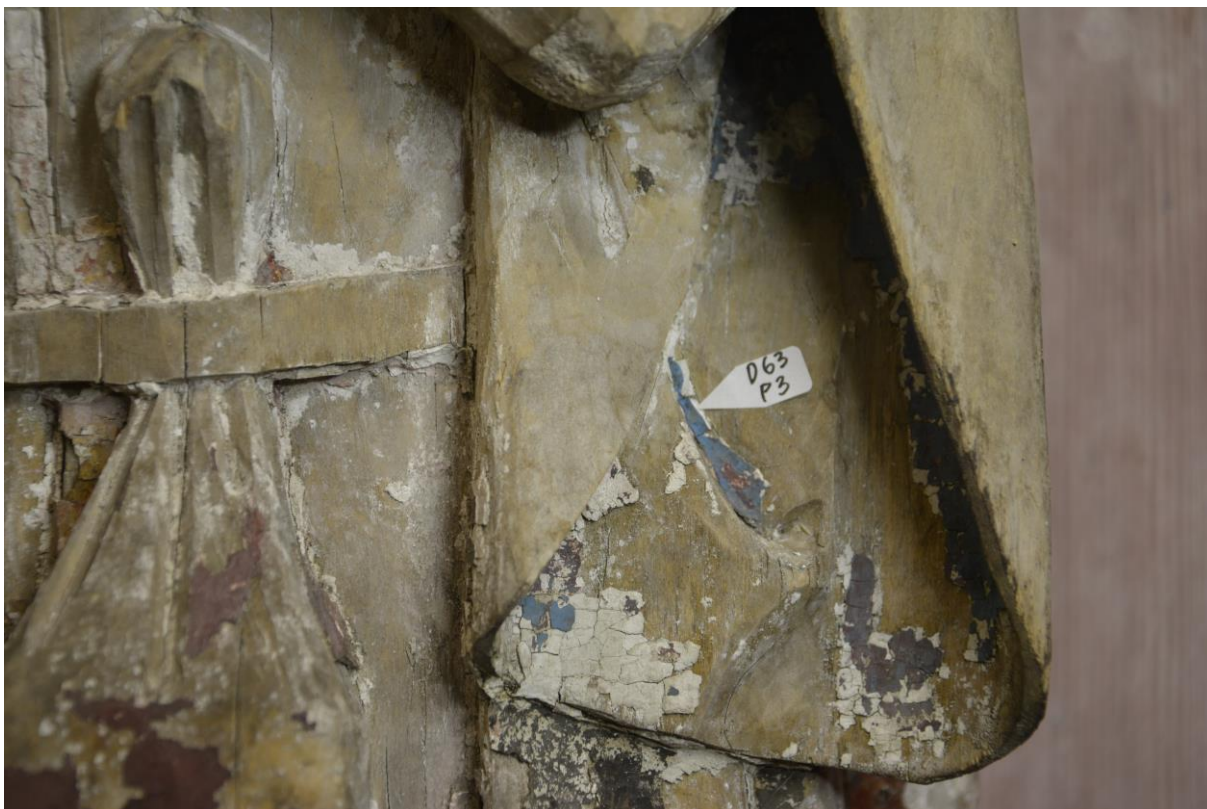
Partiklarnas färg: gula

Ljusbrytningsindex: större än 1;66

Anisotropisk

Gula med korsade polarisations filter

Slutsats: ockra

Färgprov nr 3 togs från Johannesskulpturens ljusblå foder

Partiklarnas färg: blå

Partiklarnas form: brutna oregelbundna

Ljusbrytningsindex: större än 1;66

Anisotropisk

Slutsats: azurit

4.15 Sättna kyrka

Altarskåp

INVENTARIENUMMER

D 61

DATERING

1500-talets första fjärdedel

BESKRIVNING

Altarskåp med tre skulpturer, baldakin, sockel och målade flygeldörrar. I corpus mitt sitter Gud Fader på en tron med den sargade och törneklädde Kristus i knäet. Gud Fader har grått

Ryggstyckets framsida, baldakin och sockel, ramverkets insida och framkant samt flygeldörrarnas insida är grunderade med animaliskt lim och krita. Ryggstycket har kascheringar med linneväv och är förgyllt med polerat bladguld på röd bolus. Ramverkets insida är målat med ockra. Ramverkets framkant är rött, ton som cinnober på en undermålning av blymönja och laserat med krapplack och dekorerat med ett schablonerat mönster i zwischgold, hålkärl är blå, ton som azurit i lim på svart undermålning och vulsten är förgyllt med polerat bladsilver. Baldakinen och sockelns gallerverk är förgyllda med polerat bladguld på röd bolus och blå detaljer, ton som azurit. Sockelns gallerverk har ett pålimmat papper målat i svart och grönt.

OKULÄR BESIKTNING

Ur konserveringsrapport 2012, Dnr 2011/121:

”Flygeldörrarna är kascherade med linneväv. Dörrarnas inramande kant är dekorerade som ramverkets framkant med blått (azurit), silver och ett schablonerat mönster mot rött. Helgonens bakgrund är förgylld med polerat bladguld på röd bolus. Målningarna avdelas i två våningar av en horisontell målad bladfris med svarta konturer på förgyllning. Glorior, kronor och biskoparnas kräklor är konturmålade i svart på förgyllningen. Marken under helgonen är gröna, ton som kopparresinat med små buskar målade i svart, rött och brunt med röda bär samt runda röda former. Helgonens konturer och begränsningar av fält är målade med svart färg. Helgonens karnation är ljus med tonade kinder, näsa, hårfäste och hals i rött. Läpparna är röda, ton som cinnober. Helgonen med ljust hår är målade med en bottenton i ockra och tunna streck i en ljust gul färg. S:t Olofs hår och skägg är brunt med mörkare streck. Birgitta och Katarinas dok och halslin är vita med röda veck. Birgitta har ett rött malteserkors med svarta kanter på doket och Katarina har Birgittaordens markering i svart och rött på doket.

Biskoparnas mitror är målade i vitt med förgyllda kanter och detaljer i blått och rött. Den ena biskopen har en mörkröd mässhake med ljusgrön insida över mörkgrön tunika och vit alba med röda veck. Den andra biskopen har en mörkgrön mässhake med ljusgrön insida över en mörkröd tunika och vit alba med röda veck. Biskoparna har vita handskar och en biskop bär en röd bok. Kräklornas skaft är gula. S:t Olof har ljusröd mantel, ton som cinnober, över en mörkgrön fotsid dräkt med svart bälte. Yxan har brunt skaft och försilvrat blad. S:t Erik har mörkröd mantel över rustning förgylld med polerat bladsilver. Svärdet har försilvrat blad och handtag i guld, rött och gult.

S:ta Barbara har en mörkröd mantel med mörkgrön insida över en gul tunika med svart bälte. Tornet är mörkrött med vita och svarta streck och rött tak, ton som cinnober. S:ta Gertrud bär en mörkgrön mantel med röd insida, ton som cinnober över en mörkröd tunika. Kyrkomodellen har mörkröda väggar med detaljer markerade i vitt, svart och grönt, rött tak (cinnober) med grön undersida och grönt torn. S:ta Birgitta bär en ljusröd mantel, ton som cinnober med ljusgrön insida, ton som kopparresinat över en mörkgrön tunika med svart bälte. Boken har vita och röda tecken. S:ta Katarina bär en mörkröd mantel med ljusröd insida, ton som cinnober över en ljusgrön tunika, ton som kopparresinat med svart bälte. Lampan är vit med röda eldsflammar, ton som cinnober. Vid Katarinas vänsterfot vilar en brun hind. Skorna på samtliga helgon är svarta.”

ANALYS AV PIGMENT

Färgprov nr 1 togs från höger flygeldörr nedre vänstra hörnet, grönt markparti

Partiklarnas färg: svagt gröna, röda, gula, svarta och transparenta

Partiklarnas form: runda

Ljusbrytningsindex: större än 1,66

Anisotropisk

Påverkas inte nämnvärt av Chelsea filter

Slutsats: grönjord

Färgprov nr 2 togs från höger flygeldörr nedre vänstra hörnet

Partiklarnas färg: blågröna

Partiklarnas form: brutna partiklar med oregelbundna sidor

Ljusbrytningsindex: större än 1;66

Anisotropisk

Slutsats: azurit

Pyramider

INVENTARIENUMMER

D 188 a och b

DATERING

1760 av Jonas Wennberg

BESKRIVNING

Pyramiderna är fyrsidiga och har en rektangulär grön bas med fyra runda, rödmålade kulor. Pyramiderna är avsmalnande upptill med en bladkrans högst upp. Sidorna består av genombruten bladornamentik delvis förgylld delvis grönmålad i ett rött ramverk.

OKULÄR BESIKTNING

Konserveringsrapport 2007, Dnr 2007/80, ingen beskrivning av pigment.

ANALYS AV PIGMENT

Färgprov nr 1 togs från D188a, grönt parti på ornamentslinga

Partiklarnas färg: gröna och gula

Ljusbrytningsindex: gröna partiklar mindre än 1,66

Anisotropisk

Slutsats: kopparresinat och ockra

4.16 Ullångers kyrka

Pyramider

INVENTARIENUMMER

D 143 a och b

DATERING

1736 av Måns Gran

BESKRIVNING

Pyramiderna har en kvadratisk bas och fyra uppåt avsmalnande sidor som avslutas med en kvadratisk topplatta. Sidorna har en snidad genombruten akantusdekor, de har varit förgyllda. Hörnlisterna är röda.

OKULÄR BESIKTNING

Konserveringsrapport 2001, Dnr 507-00:

”Pyramiderna är grunderade med animaliskt lim och krita. Akantussniderierna är dekorerade med polerat bladguld på orange bolus på en tjock grundering. Hörnlisterna är målade med cinnober, troligen i linolja, på en tunn grundering.”

ANALYS AV PIGMENT

Färgprov nr 1 togs från D143a, pyramidens röda ramverk

Partiklarnas färg: röda

Partiklarnas form: mycket små

Under korsade polarisations filter är partiklarna orangeröda

Ljusbrytningsindex: större än 1,66

Anisotropisk

Slutsats: cinnober, våt process

4.17 Vibyggerå kyrka

Dopfunt

Foto: Samir Hussien, Västernorrlands museum

INVENTARIENUMMER

D107

DATERING

1760-1780

PROVENIENS

Vibyggerå gamla kyrka, Ångermanland

BESKRIVNING

Åttasidig dopfunt i trä. Skaftet är genombrutet med röd insida. Blå bottenfärg med förgyllda ornament. Ingen beskrivning av förmodade pigment.

ANALYS AV PIGMENT

Färgprov nr 1 togs nertill på skaftets blå bemålning

Partiklarnas färg: blå och svarta

Liten påverkan av Chelsea filter

Ljusbrytningsindex: mindre än 1,66

Isotropisk

Slutsats: smalt

Åminnelsetavla

Foto Samir Hussien, Västernorrlands museum

INVENTARIENUMMER

D 154

DATERING

1697

BESKRIVNING

Åminnelsetavlan består av en profilerad ram med ett krön dekorerad med stiliserade vinrankor och Carl XI initialer i en ring. Färgerna är grönt, brunt och rött. Mittdelen är ett tryck på papper. Inga pigment beskrivna.

ANALYS AV PIGMENT

Färgprov nr 1 togs från krönets röda parti
 Partiklarnas färg: röda partiklar med mörka kanter
 Rödorange med korsade polarisations filter
 Ljusbrytningsindex: större än 1,66
 Anisotropisk
 Slutsats: cinnober

Färgprov nr 2 togs från krönets gröna parti
 Partiklarnas färg: gröngrå även kvarts och svarta partiklar
 Ljusbrytningsindex: mindre än 1,66
 Anisotropisk
 Slutsats: grönjord

4.18 Ådals-Lidens kyrka

Krucifix

Foto Samir Hussein, Västernorrlands museum

INVENTARIENUMMER

D26

DATERING

1200-tal

BESKRIVNING

Kristus på korset med törnekrona och förgyllt ländkläde. Korset är grönt med röda sidor. Korsets ändpartier har målade evangelistsymboler. Glorian är målat i cinnober och vitt med ett schablonerat mönster i metallfolie.

OKULÄR BESIKTNING

Vid dokumentation av basutställningen Syn för sägen 2001:

".... Korset är *grunderat* och bemålat med *cinnober* och *kopparresinat* med ett *schablonerat* mönster. Korsets kanter är målade i *caput mortuum*. Korsets armar avslutas av målade symboler för evangelisterna utförda i grått, grunt och ockra med svarta konturer och mot en röd (cinnober) bakgrund, gloriorna är förgyllda med *bladguld* på röd *bolus*.

Glorian är ristad i korsets grundering och målad i cinnober och vitt med ett schablonerat mönster i *metallfolie*. Kristusskulpturen är skuren i lövträ och har en plan baksida. Skulpturen är grunderad och bemålad. *Karnationen* är gråröd.

Ländskynket är förgyllt med bladguld på röd bolus. Kristusskulpturen är fastsatt i korset med järnspik."

ANALYS AV PIGMENT

Färgprov nr 1 togs från korsets gröna färg

Partiklarnas färg: grön

Ljusbrytningsindex: större än 1,66

Anisotropisk

Slutsats: kopparresinat

Färgprov nr 2 togs från den gula undermålningen på korset

Partiklarnas färg: gul

Ljusbrytningsindex: större än 1,66

Anisotropisk, vit mellan korsade polarisationsfilter

Slutsats: blytenngult

5. Resultat

Tabell som visar resultatet av pigmentanalyserna jämfört med de okulära besiktningarna.

KYRKA/KAPELL	FÖREMÅL	OKULÄR BESIKTNING	ANALYS I MIKROSKÅP
Anundsjö	altarskåp	1. cinnober 2. azurit 3. ej beskriven	1. cinnober o kvarts 2. azurit 3. ingen säker slutsats
Bjärträ	dopfun	1. ej beskriven	1. indigo
	läktarbröstvörn	1. ej beskriven 2. ej beskriven	1. smalt 2. ockra o kvarts
Edsele	altarskåp	1. azurit	1. azurit
Gudmundrå	pieta	1. kopparresinat 2. azurit 3. ej beskriven	1. malakit 2. azurit 3. cinnober
Härnösands domkyrka	pyramider	1. ej beskriven 2. ej beskriven	1. pariserblå 2. cinnober
Hässjö	fyrfat	1. ej beskriven	1. pariserblå
	madonna	1. blytenngult	1. blytenngult
Långsele	tavla	1. ej beskriven 2. ej beskriven	1. pariserblå 2. cinnober
Marviksgrunnan	predella	1. ej beskriven	1. blandning med azurit
Multrä	altarskåp	1. ej beskriven 2. ej beskriven 3. ej beskriven 4. krapp 5. ej beskriven	1. azurit 2. grönjord 3. azurit 4. ingen säker slutsats 5. azurit
Njurunda	krucifix	1. ej beskriven 2. krapp	1. azurit 2. cinnober
Resele	madonna	1. kopparacetat 2. ej beskriven	1. kopparacetat 2. cinnober
Skog	helgonskåp	1. azurit 2. kopparresinat 3. cinnober	1. azurit 2. malakit 3. cinnober
	madonna	1. ej beskriven 2. caput mortuum	1. azurit 2. järnoxid pigment
Skön	predikstol	1. lapis lasuri	1. smalt
Sånga	altarskåp	1. ej beskriven 2. ej beskriven 3. ej beskriven	1. blå verditer 2. ockra 3. azurit

Sättna	altarskåp	1. kopparresinat 2. ej beskriven	1. grönjord 2. azurit
Ullånger	pyramider	1. cinnober	1. cinnober
Vibyggerå	åminnelsetavla	1. ej beskriven 2. ej beskriven	1. cinnober 2. grönjord
	dopfont	1. ej beskriven	1. smalt
Ådals-Liden	Krucifix	1. kopparacetat 2. ej beskriven	1. kopparacetat 2. blytenngult

På det medeltida materialet visar tabellen att de blå och röda pigmenten beskrivna som azurit och cinnober stämmer mycket bra med analyser i mikroskop. Även när det gäller det ljusgula pigmentet blytenngult och det mörkare ockra så stämmer beskrivningarna med analyserna. De gröna pigmenten har dock ofta blivit felaktigt blivit beskrivna som kopparresinat när det med analys i mikroskop visat sig vara grönjord eller malakit.

I materialet efter reformationen är pigmenten oftast inte beskrivna. Detta beror på kunskapsbrist eller osäkerhet. Analyser visade bland annat på cinnober och de blå pigmenten smalt och indigo och på föremål från 1700-talet med pariserblått.

6. Litteratur och källor

Cennini C. *Boken om målarkonsten* (Stockholm, 2000)

Cornell C. *Utställningen af äldre kyrklig konst. Katalog. Hernösand 1912* (Sundsvall, 1912)

Bäckström M. *Murbergskyrkan Symbol Kyrka Museum* (Uppsala, 1994)

Gettens R. J. & Stout G. L. *Painting Materials A Short Encyclopaedia* (New York, 1966)

Gettens R. J. & Frizhugh E. W. "Azurit and Blue Verditer" ur *Studies in Conservation*, Vol. 11 (1966)

Gettens R. J., Kuhn H. & Chase W. T. "Lead White" ur *Studies in Conservation*, Vol. 12 (1967)

Gettens R. J., Feller R. L. & Chase W. T. "Vermilion and Cinnober" ur *Studies in Conservation*, Vol. 17 (1972)

Gettens R. J. Frizhugh E. W. & Feller R. L. "Calcium Carbonate Whites" ur *Studies in Conservation*, Vol. 19 (1974)

- Gettens R. J. & Frizhugh E. W. "Malachite and Green Verditer" ur *Studies in Conservation*, Vol. 19 (1974)
- Fridell Anter K. & Wannfors H. *Så målade man* (Stockholm, 1990)
- Hallström B. *Måleriets material* (Borås, 1986)
- Hande Y. *Målarens material och metoder* (Stockholm, 1974)
- Hansen F. & Jensen O. I. *Farvekemi, Uorganiske pigmenter* (Köpenhamn, 1991)
- Jensen O.I. *Optiske Data till Bestemmelse af Uorganiska Pigmenter, Vol 1, Blå Pigmenter* (Köpenhamn, 1977)
- Jensen O.I. *Optiske Data till Bestemmelse af Uorganiska Pigmenter, Vol 2, Grønne Pigmenter* (Köpenhamn, 1977)
- Jensen O.I. *Optical Identification of Pigments* (Göteborg, 1996)
- Kumlien A. *Oljemåleriet* (Stockholm, 1986)
- Kuhn H. "Lead-Tin Yellow" ur *Studies in Conservation*, Vol. 13 (1968)
- Kuhn H. "Verdigris and Copper Resinate" ur *Studies in Conservation*, Vol. 15 (1970)
- Mactaggert P. & A. *A Pigment Microscopist's Notebook* (Somerset, 1998)
- Muhlenthaler B. & Thissen J. "Smalt" ur *Studies in Conservation*, Vol. 14 (1969)
- Plesters J. "Ultramarine Blue, Natural and Artificial" ur *Studies in Conservation*, Vol. 28 (1983)
- Winter J. "The Characterization of Pigments Based on Carbon" ur *Studies in Conservation*, Vol. 11 (1966)
- Roosval J. *Utställningen af äldre kyrklig konst i Hernösand 1912* (Stockholm, 1914)
- Thordeman B. *Medieval Wooden Sculpture in Sweden, Volume I, Attitudes to the heritage* (Uppsala, 1964)
- Tångenbergs P. "Träskulpturens tekniker" ur *Den romanska konsten, Signums svenska konsthistoria III* (Lund, 1995)
- Tångenbergs P. "Träskulpturens tekniker" ur *Den gotiska konsten, Signums svenska konsthistoria IV* (Lund, 1996)
- Tångenbergs P. "Träskulpturens tekniker" ur *Renässansens konst, Signums svenska konsthistoria ?* (Lund, 199?)
- Tångenbergs P. *Mittelalterliche Holzsulpturen und Altarschreine in Schweden* (Västervik, 1986)

Kristiansson L. *I bildhuggarens verkstad*, Utställningskatalog nr 14, Länsmuseet Västernorrland (Härnösand, 2001)

Puktörne T. & Ågren P-U. *Samlarna* Utställningskatalog nr 1, Länsmuseet Västernorrland (Härnösand, 1994)

Snickare snidare målare, Utställningskatalog, Södermanlands museum (1998)

Västernorrlands museums arkiv

Västernorrlands museums databaser

www.medeltidens/bildvarld.se